VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Hallituksen esitys eduskunnalle Digi- ja väestötietoviraston toimialaa koskevien lakien muuttamiseksi HE 10/2019 vp

Hallintovaliokunta 26.9.2019

Neuvotteleva virkamies Isamaria Mäkiaho

Hallituksen esityksen tausta

- Vaalikaudella 2015—2019 tehtiin päätös ja aloitettiin valmistelu kokonaisuudesta maistraattien, Väestörekisterikeskuksen ja Itä-Suomen aluehallintoviraston tehtävien yhdistämiseksi Väestörekisterikeskukseen. Uudistuksen taustalla on ollut periaatelinjaus siitä, että valtion hallintotehtävissä tulee olla valtakunnallinen toimivalta sekä yhtenäiset toimintatavat ja ratkaisukäytännöt silloinkin, kun tehtävät edellyttävät alueellista tai paikallista läsnäoloa.
- Valtiovarainministeriö käynnisti 5.12.2017 valmistelun maistraattien, Väestörekisterikeskuksen ja Itä-Suomen aluehallintovirastossa toimivan maistraattien ohjaus- ja kehittämisyksikön tehtävien yhdistämiseksi 1.1.2020 alkaen uudeksi valtakunnalliseksi kokonaisuudeksi Väestörekisterikeskukseen.

Hallituksen esityksen tausta

- Hallituksen esitys on valmisteltu yhdistämishankkeessa.
- Esityksen perusvalmistelussa tavoiteltiin sekä organisaatioita koskevan sääntelyn että uudistuksesta laajemmin johtuvien säädösmuutosten esittelemistä samalla kertaa, ja kokonaispaketti oli lausuttavana saman lausuntokierroksen aikana 4.6.-10.8.2018. Jatkovalmistelun aikana kuitenkin päätettiin antaa esitykset organisaatiouudistuksesta ja siitä laajemmin aiheutuvista säädösmuutoksista erillisinä kokonaisuuksina.
- Organisaatiouudistuksen keskeisesti toteuttavat lait Digi- ja väestötietovirastosta sekä aluehallintovirastoista annetun lain 4 §:n 2 momentin 2 kohdan kumoamisesta ovat sisältyneet erilliseen hallituksen esitykseen (HE 233/2018 vp). Lait on hyväksytty ja vahvistettu. Lait tulevat voimaan 1 päivänä tammikuuta 2020.
  - Organisaatiolaissa säädetään seuraavista asioista: viraston nimi, toiminta-ajatus ja yleiset säännökset tehtävistä, valtakunnallinen toimialue, velvoite säätää viraston toimipaikoista valtioneuvoston asetuksella, viraston johtamisesta ja ohjauksesta
- Hallituksen esitys (HE 255/2018 vp) viraston toimialaa koskevista laajemmista säädösmuutoksista annettiin myös eduskunnalle marraskuussa 2018. Hallituskauden vaihtumisen seurauksena esitys kuitenkin raukesi eduskunnassa. Nyt käsittelyssä oleva esitys HE 10/2019 vp vastaa sisällöllisesti pääosin rauennutta esitystä. Esitykseen on tehty ainoastaan teknisluonteisia ja merkitykseltään vähäisiä muutoksia, mistä syystä lausuntokierrosta ei toteutettu uudestaan.

HE:n pääasiallinen sisältö

- Viraston tehtävät konkretisoituvat pääasiassa niitä koskevassa aineellisessa lainsäädännössä. Tähän esitykseen sisältyvät ehdotukset sellaisiksi erityislainsäädännön muutoksiksi, jotka ovat tarpeen organisaatiouudistuksen myötä. Uudistuksesta seuraavat muutokset tehtäviin ja toimivaltaan:
  - **Toimivaltaisen viranomaisen nimen muutokset**
    - Esitys sisältää organisaatiouudistuksesta johtuvat tekniset muutokset sellaisiin lakeihin, joissa on säädetty Väestörekisterikeskuksen, maistraattien tai maistraattien ohjaus- ja kehittämisyksikön tehtävistä, virastojen välisestä toimivallanjaosta tai joissa muuten viitataan näihin toimijoihin.
  - **Alueellisen toimivallan purkaminen**
    - Koska virastolla jatkossa yleinen toimivalta ja valtakunnallinen toimialue, erityislaeista tulee purkaa tarpeettomat alueelliset toimivaltasäännökset
  - **Ahvenanmaan valtionviraston toimivallasta säätäminen**
    - Ahvenanmaan maakunnassa maistraatille säädettyjä tehtäviä on hoitanut Ahvenanmaan valtionvirasto kumoutuvan rekisterihallintolain 3.2 §:n perusteella.
    - Siltä osin, kun Ahvenanmaan valtionviraston toimivalta on perustunut kumoutuvan rekisterihallintolain viittaussäännökseen, viraston toimivallasta olisi tarpeen säätää erikseen kyseisissä erityislaeissa. Ahvenanmaan valtionviraston rooli ja toimivalta säilyisi kuitenkin ennallaan.
  - **Saamen kielilain soveltamisalan laajentaminen**
    - Koskee jatkossa koko valtakunnallista Digi- ja väestötietovirastoa
    - Muutos laajentaa saamelaisen oikeutta käyttää saamen kieltä omassa asiassaan tai asiassa, jossa häntä kuullaan. Aiemmin oikeutta on sovellettu vain Lapin maistraatissa
    - Lisäksi ehdotetaan, että Digi- ja väestötietovirastossa voi saamelaisten kotiseutualueella olla saamen kielen avustaja.
    - Muutos parantaa saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumista

HE:n pääasiallinen sisältö

- Esitykseen sisältyy ehdotus virkamieslain (750/1994) 7 §:n muutoksesta, jolla Suomen kansalaisuuden vaatimus asetettaisiin DVV:ssä vastaaviin virkoihin kuin nykyisin on Väestörekisterikeskuksessa:
  - virat, joihin kuuluu tieto- ja kyberturvallisuuteen olennaisesti vaikuttavia tehtäviä sekä
  - DVV:n pääjohtajan välittömänä alaisena toimivan johtajan virka
- Julkisesta notaarista annetussa laissa (420/2014) säädetty vaatimus siitä, että julkisella notaarilla tulee olla oikeustieteen muu ylempi korkeakoulututkinto kuin kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinto koskisi julkisia notaareja myös DVV:ssä.

HE:n pääasiallinen sisältö

Tietojen käsittelyä koskeva sääntely

- **Rekisterinpitovastuiden selkeyttäminen**
  - Digi- ja väestötietovirasto ja Ahvenanmaan valtionvirasto toimisivat väestötietojärjestelmän, holhousasioiden rekisterin, vihkimisoikeusrekisterin, avioehtoasioiden rekisterin, avoliittoasioiden rekisterin ja lahjoitusasioiden rekisterin yhteisrekisterinpitäjinä.
  - Yhteisrekisterinpitäjyyden osalta säädettäisiin selkeästi yhteisrekisterinpitäjien vastuiden ja velvollisuuksien jakautumisesta. Toisaalta kumpikin rekisterinpitäjä vastaisi tietosuoja-asetuksen mukaisten rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta omassa toiminnassaan ja rekisteröidyn olisi mahdollista osoittaa pyyntönsä kummalle rekisterinpitäjälle tahansa.
  - Digi- ja väestötietovirasto vastaisi rekistereiden toimivuudesta sekä tietoturvasta ja -suojasta siltä osin, kuin se koskee järjestelmän toiminnallisuuksia ja teknistä toteutusta.
  - Rekisteröidyn oikeudet voidaan toteuttaa paremmin ja tehokkaammin verrattuna siihen, että rekisterinpitovastuu on jakautunut usean viranomaisen välillä. Yksittäisen henkilön näkökulmasta asetelma on selkeämpi ja menettelyt suoraviivaisempia

HE:n pääasiallinen sisältö

Tietojen käsittelyä koskeva sääntely

- **Tietojen käsittelyä koskevan sääntelyn keskittäminen:**
  - Sääntely koskien holhousasioiden rekisteriä, vihkimisoikeusrekisteriä, avioehtoasioiden rekisteriä, avoliittoasioiden rekisteriä ja lahjoitusasioiden rekisteriä keskitettäisiin uuteen lakiin Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä
  - Aikaisemmin sääntely jakautunut holhoustoimilakiin, vihkimisoikeudesta annettuun lakiin sekä maistraattien eräistä henkilörekistereistä annettuun lakiin
  - Laki maistraattien eräistä henkilörekistereistä (57/2005) kumottaisiin
  - Perusteena rekisterisääntelyn yhdistämiseksi on tietojen käsittelyn yhdenmukaistaminen sekä sääntelyn selkeyttäminen. Samalla tarkistetaan, että käsittelyn tarkoitusta, tietosisältöä ja tietojen luovuttamista koskeva sääntely vastaa tietosuojasääntelyn sekä käytännön toiminnan vaatimuksia.

HE:n pääasiallinen sisältö

Tietojen käsittelyä koskeva sääntely

- **Keskeisimpiä muutoksia lakiin väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista:**
  - Välittömien rekisterinpitoa koskevien muutosten lisäksi väestötietolaissa olisi laajemmin muutettava toimivaltaa ja tehtäviä koskevaa sääntelyä niin, että Ahvenanmaan valtionviraston toimivallasta säädetään erikseen.
  - Rekisterinpitovastuiden osalta esitetään selkiytettäväksi sitä, että kunnat toimivat tietosuoja-asetuksen mukaisina tietojen käsittelijöinä suhteessa väestötietojärjestelmään ja poistettaisiin rakennus- ja huoneistotietojen sopimusperusteinen rekisterinpitovastuu. Muutoksella ei ole tosiasiallista vaikutusta kuntien asemaan tietojen ylläpidossa.
  - Lisäksi sääntelyn selkeyttämiseksi väestötietolaista purettaisiin sellaisia säännöksiä, jotka ovat tietosuoja-asetuksen voimaan tultua tarpeettomia tai liian yksityiskohtaisia.
  - Lakiin ehdotetaan väestötietojärjestelmän tietojen korjaamisen menettelyyn liittyvää muutosta, joka osaltaan toteuttaa tietosuoja-asetuksessa säädettyä rekisteröidyn oikeutta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin
  - Esityksellä varauduttaisiin lisääntyvään tietojen liikkuvuuteen: Ehdotetaan, ettei ulkomaisia asiakirjoja tarvitsisi laillistaa, jos tieto saadaan suoraan ulkomaiselta viranomaiselta teknisen rajapinnan avulla tai muutoin sähköisesti
  - Lain nimike muutettaisiin siten että huomioitaisiin viraston uusi nimi

Vaikutukset

- Digi- ja väestötietoviraston sujuvan toiminnan aloituksen edellytysten luomiseksi lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2020.
- Organisaatiouudistuksen vaikutukset aiheutuvat Digi- ja väestötietovirastosta annetusta laista ja lakiehdotusta koskeneessa hallituksen esityksessä HE 233/2018 vp on käsitelty vaikutuksia laajasti
- Tällä esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia
- Ehdotettu tietojen käsittelyä koskeva sääntely selkeyttää tilannetta sekä viranomaisten että rekisteröidyn näkökulmasta
- Saamen kielilain muutos parantaa saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumista